

Euskaltzaindian Sartzean Jean Elissalde Aphez Azka- indarak egin duen irakur-aldia

---

Jaun agurgariak :

Bada eñan bat, amets bat dela gizonaren bizia. Berehala aithortuko dautzuet behinere ez nitzaiola eñan hori erhainetan sartu, zertako eñana den ikusteko. Bego holako lanak kant zahar eta berien gain. Eskualdunek ez ditugu behar gabeko buru-hausteak maite. Ez, ez dakit amets bat den gizonaren bizia!

Dakitana hau da : zer bada eta ez bada bizia, iguzkiaren azpian gizonik ez dela ametsik egiten ez duenik. Neronek bizpahirur badituz aspaldi eginak : ez dauzkitzuet salatuko. Bainan bat bada egundaino egin ez nuena eta hura nahi dautzuet salatu : ni egun batez Euskaltzaindian sar nintakeela...

Eta zertako bada ez nuen bertze batek bezen ongi amets hori egin behar? Zertako? Huna egia, zabal-zabala.

Bekin Robert de Flers izena duen frantses idazle aiphatu bat gaizkika arizan zen «Académie Française» delakoan diren jaun jakintsunez eta, naski bertze behin handiagorik eñanen ziotelako belduñarekin, gaztigutzat jaun horiek beren arteko hautatu zuten. Nik ez baitut egundaino gaixtakeria handirik eñan Euskaltzaindiko jaunez, edo behin zerbeit eñan badut

baitakit berehala barkatu zinautazuela, jaunak, ez nuen Euskaltzaindian sartzea igurikatzen ahal...

Gero, laño-lañoiki eta ahalkerik gabe hauxe aithortu nahi dautzuet, bertzalde: nere buruari behatu-eta, nere burua ongi negurtu-eta, ez nion Euskaltzaintzeko nihundik aski gei atxematzen.

Ezen, jaunak, ditudan guziak ongi bildu-eta, zer ekartzen eta eskaintzen ahal dautzuet? Xede on batzu eta gaztetasun pixka bat. Guti, beraz. Eta añas gutil! Xede onek zerbeit iduri balinbadute, zerda gaztetasuna? Lilurapen bat! Begietako erhautsa!

Beldur gaixo bat badut, bizkitartean, egungo ohore handi hau nik ez diotala bertze deusi zor nere gaztetasunari baizik. Landeñetxe jaun apheza ehun urtheeri buruz abiatua zen eta iduritu zaitzue zahar baten ondotik Euskaltzaindi huntan gazte bat behar zintuela, baitezpada.

Guzien buruan hain zahara othe zen Landeñetxe apheza? Berak ez omen zakien nun sortua zen, are gutiago noiz sortua zen. Beraz nola finka zahara zela?

Dena dela, Landeñetxe aphezak ehun ete berehun urthe balinbazituen ere, norbeit zen oraino. Norbeit segurki eta halere! Ez ditut haatik hemen haren espantuak eginen. Beharrik othe da? Ez othe zaizko aski espantuka ari obra guziak?

Espantuka guziz hainbertze eta hainbertze urthez halako artharekin Erdaratik Eskuararat itzulirik argitaratu dituen Fedearen Hedameneko liburuak!

Jaunak, behin edo bertze, beharéz edo jostatzeko, Erdara Eskuararat itzuli dutenek eranen dautzute, zeronek jada frogatua ez baduzue, lan gaixtoagorik ez ditakeela. Eskuaraz ezin eranez, *diabolicum est* dautzuet fidatzen latinez. Ezin sinhetsia baita halako

adinean lan hortan zeramala bere denbora Landeřetxe aphezak!...

Horiek hola, Fedearen Hedameneko liburuak irakurturik, norbeitetik eřaten balaut ez dela gero bethi eřex-eřexa Landeřetxe aphezaren Eskuara, zenbeit aldiz ez dakiokela aise-aise jařaik hitz beři eta bertze zer batzuen gatik, jende ařunta mintzo den bezala mintzatu nahi izan balu, hobeki baizik etzitakeela, badakizue, jaunak, zer ihardets nezoken? Erdaraz lehenik : Mon ami, la critique est facile, l'art est difficile! Eta gero Eskuaraz : Adixkidea, zuk egizu behin hoinbertzel!

Egia hau baita : bere itzal ttiki guzien gatik hainitz egin duela Eskuararen alde Landeřetxe aphezak!

Bai, sor dakiola gure Eskuara eder eta maiteari adixkide hainitz, laguntzale hainitz, hitzez eta obraz aphez zahar biphil eta kartsu hura bezala alde bermatuko zaionik!

Behinik behin, jaunak, Jainkoari esker bere Eskuara oraino hain ongi zaindua duen Azkaingo heři edeřeko jende guzia lekuko, lekuko eskuin eta ezkeřetarik egun hunat bilduak diren jaun Eskualzale jakintsun eta kartsuak, zeruan lekuko Lapeyre eta Hiribařen heři huntako eskual idazle ezagutuak, eta guzien gainetik etxe huntan ber-berean sortua zen Chourio handia lekuko, begien aintzinen duzuen eta girixtino egin naizen Eliza zahar paregabe hořen gerizan, nik hau eřan bekar dautzuet: Landeřetxe zenaren xede berekin heldu nitzaitzuela Euskalzaindirat. Harek bezala Eskuararen alde nahi ditut azken phiruraino nere ahal guziak, nere indar guziak hingatut! Eta agian, hori ikusirik, Azkainen hauřak sortuko dire bethi Eskuararen maifatzeke, mintzatzeko eta kantazeko...

Jaunak, iduri luke irakur-aldi hau hementxe burura

ditakeela aise. Dembora badoa eta bazterak laster aseko dire. Bizkitartean, Eskuararen amodiak bildu dituenaz geroz hunat jende hauk guziak, hitz laburéz begien aintzinean eman behar diotet Eskuararen alde zerbeiten egiteko molde bat. Etzaiote guzieri gogorazten, hain éfexa delarik! *Nil contemnere*, lan ttikienak badu bere balioa. Egundainoko éfana da. Eta huna molde hori : behinere ez gaiten etxetik athera paper xuri muthur bat gabe eta bi soseko lapitz batekin baizik. Alabainan ez da den gutieneko dudarik nun-nahi zerbeit kausituko dugula, kausi dezakegula bederen, eskuarazko izena ez dakiogunik.

Bada, holako zerbeit ikusten dugularik, jo dezagun lasterka lehen atxo xahararen ganat eta othoizka galde dezogun: Amañño, zer éfaten duzu huni? Amañño, zer éfaten duzu hori? Eta amaññok éfan izena lapitzaz ezar berehala paper muthuréan... eta paper muthur hori hel guzietarat heda dezaken norbeiti. Heri guzietan, Jainkoari esker, norbeit atxeman ditake oraino Eskuararen alde zerbeit egin nahi duenik!

Oi, Eskualdun guziek hori egin balezate, zoin garbi eta eder egon litaken kanpotik ethori hitzek emeki-emeki ithotzen ari daukuten gure Eskuara maitea!

Hoña duela zenbeit urthe nere adixkide Louis Dassance Uztariztañarekin —artean éfateko, ederki egin baitu Euskaltzaindiak urgazletzat hautatzea— noiz-nahi egiten ginuena, ginoazin ihizirat, pilota partida baten ikusterat edo Uztaritzeko eritegiko atxo xahar batekin kalaka-aldi baten egiterat. Eta hori esker orai Eskual-Herian iragaiten eta lakhetuak diren hegaztin eta xorietarik edozoinen eskuarazko izena jakin nahi duenak aski du «Gure Harria» derizan ilabethekaria zabaltzea. Han kausituko du. Eta egi-

aren den bezala erateko, lan horék ez dauku bururik hautsarazi ez-eta denborarik galarazi...

Hoña oraino neronek duela bospasei urthe hasia dutan bertze lan bat, Jainkoaren laguntzarekin denbora laburik barnean hiruzpalau ehun landare eta loreen izenak Euskaltzaindiko jauneri, sañerako dohain bezala, eskaintzen ahalko baitiozkatet...

Hegaztin eta xorien lana baino ikaragafiago othe da landare eto loreena? Nahiz *lilium inter spinas* eraten duen latinak, ez da eran hori behar den baino gehiago fidatu behar. Bertzalde, jada aditu duzuen bezala lan ttikienak balinbadu bere balioa, badu ere bere saria. Landare eta loreen ondotik dabilana ederki jostatzen da! Are gehiago landare eta loreen izenen ondotik dabilana! Hain politak badire! Eta hain bitxiak!

Ez dakit hemengo aditzaleetan behinere nihor lan hori lothu den! Bat balinbada, zorionezko gizon bat dela salatu behar dautzuet bertzeeri. Luñean badire gizonak dirua trumilka behar dutenak denboraren iragaiteko. Lore eta landareen ondotik dabilana, so-sik gabe, atseginean ithoko da nahi duenean, aski ditu hortakotz begiak zabaltzea.

Lan ikaragafia, hori? Ez, segurki. Nor-nahiren eskuko lana da-eta! Behin hariaren punta atxemate-arekin, aski du bururaino jañikitzea. Beha bada.

Egun batez landare bat bazela *amodio-belharra* deithua dena nunbeit edo nolazpeit ikasirik, nere baitan egin nuen beraz haritzeko litakeela muthiko eta nesken landarerik ez balitz Eskual-Heñian eta leño-leño badakizue zer atxeman ditudan?

Muthiko-lorea.

Etxekalaba-belhara.

Ezkongei-lorea.

Mutxurdir-lorea.
Espos-lorea.
Amatxi-lorea.
Andere-mahatsa.
Alharguntsa-belhara.
Atso-herioa.

Behin *ardi-mihi* bat bide hegian kausiturik, urhats bat ez baita egiten ahal nihun ardi mihirik kausitu gabe, berehala bertze gisa hortako izenik ba othe zen abiatu nintzen beraz. Eta leño-leño huna zer izen dutan jada atxemanik.

Bildots-mihia.
Idi-mihia.
Idi-bihotza.
Ahuntz-adana.
Huntz-hostoa.
Xori-gerezia.
Phika-bada.
Zaldi-bada.
Mando-bilhoa.
Azeri-buztana.
Otso-baba.

Bertzalde ainhara, apho, arkamelu, kuku, oilo, otso eta kukuse-belhar guziak. Bertzalde oraino lumaren puntarat ethori etzaizkidan bertze hainbertze zakhur-purga eta gainerateko.

Bada lore eder bat *Jesu-Krichtoren lorea* deitzen dena—artean erateko izen hau, bertze franko bezala, egun bihotzaren erditik milesker eraten diotan eta loreen izenetan aski trebe den Azkaindar adixkide batek emana baitut—bixtan da badirela beraz *Ama Birjinaren loreak*. Eta zenbat Ama-Birjinaren lore!

Ama Birjinaren axtapaña.
Ama Birjinaren eskularúa.
Ama Birjinaren athoña.

Ama Birjinarekin éran gabe doa *San Josepek* baduela bere lorea, bai-eta *Jondoni Joanik*. *San Martinek* ere ba. *Aingeru belhhaña* nun-nai bada. Eta lotsa ez baintz zeruko gure Ama on eta Saindu handieri hoin hurbil emateko, hemen izenda nezazketzue *bañabas-belhhaña*, *zuhain-mandarikatua* eta *debru-zuro*.

Behin *belhar-beltza* atxemanez geroztik, berehala atxemanak dire :

Hosto-beltza.
Aien xuria.
Hosto xuria.
Belhar-mina.
Belhar-latza.
Belhar-xuta.

Aphez-koróa (*achillea mil'efolium*) bezalako izen bitxi bat atxeman-eta aski da izen bitxien ondotik abiatzea eta huna zer atxemanen den, gutienetik :

Añosorio-belhhaña—Hildopizaña.
Gasna-belhhaña —Ezker-aiena.
Phikozoróa. —Aztapaña.
Urde-muthuña —Zuhaitz bizar zuria.
Añastelu-zaina —Zain-belhhaña.
Sorgin-orázea —Sorgin belhhaña.

Bainan geldi gaiten huntan. Alde batetik paper muthuñetan ditudan izen guziak eman behar banitu, guziz beren erdarazko eta latinezko izenezkin, eta bakotxaz dagokion zerbeit éranez, ez litake ixiltzerik. Eta bertetik, ez othe dut hola-hola aski frogatu ederki josta ditakeela Eskuararen alde lanean ari dena? Bai, egia

da lan ttikienak baduela, bere balioa bezen segur, bere saria.

Euskaltzaindiko jaun agurgariak,

Bizpahirur urthez jada aipatu L. Dassance

Uztariztar adixkidearekin hegaztin eta xorien izenen bilha ibili-eta, gero neronek bospasei urthez hiruzpau ehun—gehiago ez bada—landare eta loreen izen bildu ondoan, nere baitan sartzen naizelarik badakizue zer iduritzen zaitan? Huna. Eta hau ditake irakuraldi hunen hirurgarfen zathia. Zathi laburra haatik!

Egundaino Eskualdunek begietan izatu dituzten eta eskuetan ibili dituztenetan, deus guti gelditu ditake Eskualdunek izenik eman gaba. Ondikotz, gure aintzinekoek, bereziki azken berogoita hamar urthe hautan, hainitz izen galtzerat utzi daukute. Guri dago, oraino mendi zokhoetan bizi zaizkigun aifaxo-amaxoen aho mihietan edo liburu zaharretan izen horiek beritz bildurik, Eskual-Heñi guzian egundaino bezala zabaltea. Eta gero izen bat nihundik gehiago ez badezakegu eskura, zertako ez ginuke lehen Eskualdunek egin dutena eginen? Izen beñi bat asma eta hedat! Badakit ez dela hori nola-nahi egiteko lana. Bai ordean, artharekin eta emeki-emeki egin ditakeena. Zoin da egungo egunean Eskualduna, beribila zer den ez dakiena? Idazlea zer den ez dakiena? Gibel-asmua zer den? Zer den ximist-oratza? Bizkitartean hoña lau izen beñi! Eta ongi bilhatzearekin ez othe litake bertze zenbeit ere kausi? Ez da dudarik. Izen beñi guziek berehala eroak hartuko dituzte Eskual-Heñian, ongi hautatuak balinbadire. Hortan da guzia.

Euskaltzaindiko jaun agurgariak, nihork ez dezake zuek bezen ongi egin lan hori. Denbora galtzea litake zeronen gogoen asetzeko liburu edererenen ikhertzea eta ikastea, hortarik gibelondo zerbeit ez balu behar

Eskuarak, egunetik egunerat bere eremuetarik zathi bat gehiago Erdarari utzi behar balio!

Jaunak, denborarik ez duzue debaldetan galduko. Eskuara zainduko duzue lehenik. Behar-bada, aberastuko duzue gero. Eta hori egin duzelakotz, hemendik ehun urthe gabe Eskual-Heñiko hameka etxe-aintzinetan—neroni ikasterat heldu bainaiz zuen arterat eta sekulari deus ez baituket beraz merezi!—beritz ere diot, Eskual-Heñiko hameka etxeaintzinetan Eskualdunek hari bana lantuko dautzute hitz haukiekin: Eskuara hiltzerat utzi ez duteneri Eskualdunek milesker! Nik ez dut bertze eratekorik.

Azkainen, 1930 garen Hazilaren 27'an.
